

5.

ATLANTSHAFSSÁTTMÁLINN: HOLLUSTUEIÐUR
 FRELSISUNNANDI ÞJÓÐA VIÐ FRÍÐ OG JAFN-
 RÉTTI.

Af hendi stjórnarliða hefur það eftir atvikum og að gefnu tilefni verið talið rétt, að þessar útvarpsumræður snúist fyrst og fremst um það mál, sem nú er efst á baugi með þjóðinni, og sem í rauninni veldur því að vantraust er framborið einmitt nú.

Hæstvirtur utanríkisráðherra hefur þegar borið fram öll sterkustu rök þessa máls. Þau hafa verið áréttuð af öðrum hæstvirtum ráðherrum sem hér hafa tekið til máls, svo að segja má, að þar sé litlu við að bæta. Ég mun þó verja þeim fáu mínútum, er ér hefi til umráða, til þess að láta ljósmitt álit á málinu, um leið og ég í höfuð-efnum tek undir rök hæstvirtis ráðherra.

Á miðju ári 1945 komu saman allmargir menn í San Fransisco á vesturströnd Bandaríkjanna. Það voru fulltrúar mannkynsins - hins hrjáða mannkyns, sem þá í nær 6 ár hafði þolað meiri raunir ótta, böls og blóðsúthellinga en sagan veit nokkur dæmi um.

Ég veit ekki hvað verið innst í hugarfylgsnum þeirra, er þer réðu mestu, Hitt mun óhætt að staðhæfa, að aldrei fyrr hafa jafn miklar vonir jafn margra manna staðið til nokkurrar samkundu sem þessarar.

Segja má að þær vonir hafi að því leyti ræst, að á þessari samkundu bundust flestar þjóðir heimsins og þ.á.m. allar hinar völdugustu heitum um að freista þess að skapa nýja veröld friðar og frelsis, þar sem manngöfgi, mannfrelsi og mannheggi féðu ríkjum. Sáttmáli sameinuðu þjóðanna var færður í letur, svo hann mætti verða Biblía hinnar nýju veraldar. Sameinuðu þjóðirnar voru stofnsettar. Síðan skildu menn sáttir og glaðir.

Sameinuðu þjóðirnar eru nú tæpra fjöggra ára. Saga þeirra er stutt, viðburðarík og raunaleg. Það væri ofmælt að segja, að allar þær vonir, sem við þær voru tengdar, væru nú þegar fölnaðar og dána. Hitt er óleyfileg bjartsýni, ef nokkur þjóð teldi sér lengur fært að byggja allt sitt traust og öryggi á þessum félagsskap.

Til þess að skilja innsta eðli þess máls, sem hér er gert að umræðuefni - þáttöku Íslands í bandalagi Atlantshafsþjóðanna -, til fulls, verða menn að veða þess minnugir, að frá því Sameinuðu þjóðirnar voru stofnaðar og allt fram á þennan dag, er það tvennt, sem öllu öðru fræmur hefur ráðið viðburðum og markað stefnu á sviði heimstjórnarmálanna. Annað er, að eitt af völdugustu stórveldum veraldarinnar hefur svo algjörlega lamað starfsemi og gagnsemi Sameinuðu þjóðanna, að nú er svo komið að fundir þeirra eru fyrst og fremst vettvangur harðvítugra

ádeilna, þar sem þjóðir heimsins skiptast í tvær andstæðar, harðvítugar fylkingar, sem deila hvor á aðra, með fullkomnu hlífðarleysi. Af þessu leiðir, að því fer svo fjarri, að Sameinuðu þjóðirnar hafi fram að þessu reynst bærar um að skapa þann frið og öryggi í heiminum, sem þeim var ætlað að gæta, að það verður þvert á móti að viðurkenna, að með degi hverjum minnka vonirnar um að þær muni nokkru sinni reynast þess megnugar.

Hitt er svo það, að samfara þessu, jafnframt því sem æ gægggra hefur orðið, að til Sameinuðu þjóðanna er enn se, komið er einskis trausts að leita, þá hefur einmitt sama stórveldið, sem þessu veldur, þanið út veldi sitt og áhrif, svo að hver þjóðin af annarri, sem er í nábýli við þetta stórveldi, hefur nú ýmist að fullu fargað sjálfstæði sínu að efni og formi, eða lýtur í öllum aðalefnum boði þessa mikla einræðisveldis.

Það eru þegar staðreyndir, sem leitt hafa af sér þann sáttmála, sem við Íslendingar munum nú gerast aðilar að. Það er ótti þeirra Evrópuríkja, sem áaglega hafa fyrir augum sér raunir þeirra, er beint og óbeint búa við frelsisskerðingu, um að verða sömu örlögum að bráð, það er vitund þessara þjóða um, að Sameinuðu þjóðirnar séu þess með öllu ómegnugar að bægja þeim voða frá dyrum þeirra, sem því réði, að þrjár smáþjóðir, Belgar, Hollendingar og Luxembúrgarbúar, hófust handa um myndun varnarbandalags. Í síðustu styrjöld höfðu allar þessar þjóðir verið gleypar af ómótstæðilegu herveldi einræðisherrans, ásamt með þeirri hlutleysisyrkysingu, sem þær í heiðarlegri og einfaldnislegri trú á loforð ofstækisfullra einræðisherra ætluðu að byggja líf sitt og öryggi á. Nú hafði reynslan hin örlagaríka og þungbærareynzla kvatt dyra hjá þeim og kennt þeim, að af hlutleysinu var ekki verndar að vænta. Nú gat aflíð eitt veitt öryggi.

Þessar þrjár þjóðir, ásamt Bretum og Frökkum, mynduðu því með sér varnarbandalag Vestur-Evrópu. Hér voru þeir að verki, sem þolað höfðu bölvun tveggja heimsstyrjalda, og tæmt höfðu til botns bikar hinna ómælanlegu hörmunga og mannauna hernaðarins. Hér ræddust þeir við, sem af reynslunni vissu, að ekkert var jafn óttalegt sem þriðja heimsstyrjöldin, annað en það eitt að missa frelsi sitt í hendur erlends valds einræðis og kúgunar. Þessvegna reyndu þær að búa sér skjaldborg einingarinnar, þessvegna tóku þær fagnandi þeirri uppástungu utanríkisráðherra Canada, að Canada og Bandaríkin skyldu slást í hópinn, svá að varnarbandalagið mætti verða svo öflugt, að til þess væru að minnsta kosti miklar líkur, að enginn dirfðist að ráðast á það.

Þetta bandalag er nú raunverulega myndað, það verður formlega stofnað í byrjun næsta mánaðar. Okkur Íslendingum stendur til boða að verða meðal stofnenda þess. Eigum við að játa eða neita? Það er sú ákvörðun sem bráðlega liggur fyrir okkur að taka.

Ég er ekki viss um að nokkru sinni í sögu Íslendinga hafi í nokkru máli verið heitt þáfnmiklum falstökum, sem andsæðingar þessa máls hafa gert. Í umræðunum hér í kvöld hefir verið maklega flett afan af þessum herrum. Eftir stendur mynd af flokki, sem veit hvað hann vill, mönnum sem óska þess, að Ísland verði fráskila við allar þær þjóðir, sem þeir eru skyldastir að ætt, uppruna, andlegu atgerfi og átrúnaði, beinlínis í því skyni, að auðveldara megi reynast að hagnýta landið, ef til átaka

kemur, til árása á alla dýrmætustu helgidóma mannlegs lífs, frelsi, sjálfsákvörðunarrétt og lífshamingju manna og þjóða.

Í fylgd með þeim eru fáeinir menn, flestir fremur vesælir menn, sem eiga enga samleið með kommúnistum, og sjálfir það eitt sameiginlegt, að sjálfsmetnaður þeirra er særður, vegna þess að þeir hafa ekki komist til þeirra metorða og valda í sínum eigin flokki, sem þeim sjálfum finnst, að gáfur sínar og manntun standi til. Slíkar særðar sálir hafa kommúnistadeildir allra landa og þjóða veitt í net sin og beitt fyrir sig. Launin, sem þeir fá, er lof og skjall, sem breytt er yfir sára og sjúka metnaðartilfinningu.

Ég get ekki svarað falsrökum þessara manna á þeim sára fáu mínútum, sem ég hefi enn til umráða, með öðrum hætti betur en þeim, að gera grein fyrir, hversvegna ér tel Íslendingum skylt að svara játandi því boði, sem þeim hefur verið gert um að gerast stofnaendur bandalagsins.

Fyrst ætla ég þó aðeins að bregða upp skyndimynd af baráttu kommúnista og fylgið þeirra í málinu.

Baráttan hefst með því, að áður en kommúnistar hafa nokkra hugmynd um, hvernig þess samningur mundi verða telja þeir sig þekkja efni hans að fullu. Þeir skýra þjóðinni frá því, og tryggja að sjálfsögðu, að þar séu lagðar á Íslendinga allar þær kvaðir, sem þjóðin sízt vill undir gangast.

Þegar svo sáttmálinn liggur fyrir, og það kemur í ljós, að ekkert, bókstaflega ekki eitt einasta atriði af því, sem helst gæti orðið ásteytingarsteinn í augum þjóðarinnar, felst í sáttmálanum, þá er svarað með því, að ekkert sé að marka, hvað í samningnum standi, hann sé saminn til að blekkja Íslendinga, hver grein hans sé orðuð með alveg sérstaklega hliðsjón af baráttu "þjóðvarnarfélagsins" á Íslandi. Hafa menn nokkru sinni heyrt aðra eins firry?

Halda menn nú virkilega, að þeir fulltrúar átta þjóða, sem við samningaborðið hafa setið undanfarna mánuði, til þess að semja eitt merkilegasta plagg, sem nokkru sinni hefur verið lagt fyrir þjóðir veraldarinnar, hafi stöðugt dvalið með hugann á Íslandi og að jafnaði sagt hver við annan: Já, nú eru góð ráð dýr, þessa grein verður að orða svona og svona, annars fáum við séra Sigurbjörn á móti okkur o.s.frv.

Engin grein samningsins miðast við Íslendinga sérstaklega, þó að sérstaða Íslands sumist innan samningsins. Og eðginn þeirra manna, sem þær hafa samið, þekkir þá froðusnakka, sem undanfarna mánuði hafa verið að reyna að svíkjast aftan að þjóð sinni í skjóli hempunnar. En þessi vinnubrögð, slíkur málflutningur, hann sýnir vel, hvaða málstað þessir menn eru að verja.

Af háværum ópum andstæðinga málsins er eitt, sem langhæst hefur hljómað. Það er þetta:

"Íslendingar mega aldrei gerast þáttakendur í hernaðarbandalagi".

Þetta hefur fengið mikinn hljómgrunn í hjörtum friðelskandi almennings, sem þá jafnframt hefur verið boðið miklu meira öryggi og betra skjól með þeim einfalda hætti að lýsa yfir hlutleysi Íslendinga.

Ég spyr nú: Vita þessir menn ekki nokkurn skapaðan hlut, hvað þeir eru að segja? Vita þeir ekki um sjálft aðalatriði þess máls, sem þeir mánuðum saman hafa verið að fjalla um? Eru þetta hreinir fávitar eða eru þeir forherðingin sjálf - umvafin hempunni?

Ísland er í hernaðarbandalagi. Sameinuðu þjóðirnar eru bandalag friðelskandi þjóða, sem hafa heitið að halda uppi friðinum í heiminum og beita til þess vopnavaldi, ef með þarf. Meðlimir Sameinuðu þjóðanna hafa af frjálsum vilja lagt á sig þær kvaðir, að leggja af mörkum her og aðstöðu, ef þess verður af þeim krafist. Þannig er sá sáttmáli, sem Íslendingar undirrituðu af fúsum vilja og með einróma samþykki Alþingis 1946. Þessi sáttmáli er enn óbreyttur. Íslendingar eru enn meðlimir þessa félagsskapar. Hin eina breyting, sem á er orðin, er sú, að Sameinuðu þjóðirnar hafa valdið Íslendingum, sem öðrum vonbrigða, vegna þess, að þær hafa fram að þessu ekki megnað að beita hervaldi, þótt með hafi þurft í þágu friðarins.

Sáttmáli sá, sem hér á að gera, er einmitt sprottinn af þessum vonbrigðum. Hann er tilraun til þess að skapa þátttakendum hans þann frið sem Sameinuðu þjóðunum var ætlað að skapa öllum þjóðum heimsins.

Hann er í einu og öllu gerður innan ramma sáttmála Sameinuðu þjóðanna, sbr. 51. gr. þessa sáttmála. Fyrir okkur Íslendinga er sá einn munur á þessum samningi og sáttmála Sameinuðu þjóðanna, að við undirskrift þessa sáttmála fáum við miklu skýrari viðurkenningu á sérstöðu okkar sem vopnlausrar þjóðar en okkur tókst að fá, þegar við undirrituðum þær hernaðarlegu skuldbindingar, sem felast í sáttmála Sameinuðu þjóðanna.

Þetta er sannleikur málsins. Um hlutfæysið er óþarft að ræða. Saga allra þjóða, líka okkar Íslendinga, sannar, að það hefur reynst einskis virði, þegar á hefur reynt, en úr því svo hefur verið, hvaða heilvita manni getur þá til hugar komið, að svo verði ekki einnig framveigis? Kom til átaka, sem við vonum og biðjum forsjónina um að forða okkur frá, þá veit sá, sem þann ægilega hildarleik hefur, að baráttan er barátta um líf eða dauða, líf eða dauða heilla þjóða og óskyldra hugsjóna. Í slíkum átökum man enginn eftir því að Íslendingar vilja vera hlutlausir, ef landsins er á annað borð þörf. Af öllu, sem víst er, er þetta víðast. Og svo hitt, að Íslands verður þörf og dregst því án alls efa inn í styrjöldina strax á fyrsta degi hennar. Allt þetta veit enginn betur er Brynjólfur Bjarnason, þótt hann segði annað.

Atlantshafssáttmálinn liggur nú fyrir, hefir legið fyrir umheiminum um nokkurt skeið, og þá líka fyrir okkur Íslendingum. Hann er sáttmáli um það, að frjálsar þjóðir efni til frjálsra samtaka til varðveizlu friðnum í veröldinni. Hann er hollustueiður frelsisunnandi þjóða til friðar, jafnréttis og sjálfsákvörðunarréttar. Hann er sáttmáli um það, að sérhver þjóð ákveði sjálf hvað hún telur sig bæra um að leggja af mörkum og hvenær. Hann er, hvað Íslendinga sérstaklega áhrærir, sáttmáli um það, að þar sem Íslendingar engan her hafi, skuli þeir engan her þurfa að stofna, og enga hermenn leggja af mörkum, þótt til styrjaldar komi. Hann er sáttmáli um það, að engin þjóð skuli nokkru sinni hafa her á Íslandi á friðartímum. Hann er sáttmáli um það, að aldrei skuli herstöðvar vera á Íslandi á friðartímum. Hann er sáttmáli um það að Íslendingar láni baráttunni fyrir frelsinu sömu afnot af landi sínu, ef til átaka kemurm sem þeir gerðu í síðustu styrjöld. Hann er sáttmáli um það, að reyni nokkur nokkru sinni að teygja hramm sinn yfir fald Fjallkonunnar, þá rísi 330 milljónir best menntu þjóða veraldar upp til varnar frelsi hennar og fullveldi.

Sáttmálinn er mesti og merkasti friðarsáttmáli, sem nokkru sinni hefur verið gerður í heiminum. Hann er sterkasta, já, ef til vill eina von mannkynsins um að komist verði hjá voða þriðju heimsstyrjaldarinnar.

Íslendingar eiga ekki að skerast úr leik, þegar þeir eru kvaddir til ráða, þar sem örlög mannkynsins eru ráðin. Þvert á móti ber Íslendingum að miklast af þáttöku sinni í svo gæfuríkum atburðum. Og Íslendingum ber öðru fremur að fagna þessum sáttmála, sem þeir

eru öðrum síður færir um að verja sig sjálfir. Og ef vonirnar skyldu breyta og einræðisöflin yrðu þess valdandi að til ófriðar komi, þá verður ekki aðeins barist um hugsjónir Normanna, Dana, Bretanna, Bandaríkjamanna, Belgíumanna, Luxembourgþúa, Frakka, nei, - skoðanafrelsi, málfrelsi, ritfresli, fundar-, frelsi, - allt er þetta helgustu hugsjónir Íslendinga. Ef Íslendingar vita einn ekki, hvers þeir meta frelsið, þá er það af því einu, að fram að þessu hafa þeir verið svo gæfusamir, að þurfa ekki að kenna á skopionum kúgunar og ofbeldis. Eitt ár, einn mánuður, einn dagur í því helvíti á jörðu, myndi nægja til þess að færa Íslendinga í skilninginn um að þeir elska frelsið meira en sjálft lífið. Þeir mundu því fúsir til sérhverrar þáttöku, hvers kyns sem væri, í baráttunni fyrir endurheimt frelssins, hins dýrmæta frelssins, ef þeir einu sinni hefðu misst það. En ef þetta er rétt, og það er rétt - Íslendingar -, hversu miklu ber okkur á ekki að taka þátt í þeim völdugu samtökum, sem nú er til stofnað í því skyni, að verja frelsið, okkar frelsi, jafnt sem annarra frelsi, þegar okkur er gerður þess kostur án herskyldu og hersetu, og án allra kvaða, annarra en þeirra, sem við sjálfir viljum á okkur leggja, og þegar við jafnframt vitum, að þáttaka okkar í þessum samtökum er öruggasta og jafnvel einasta ráðið til þess að tryggja það, að komi til átaka verði Ísland varið þannig að Íslendingar lifi, - en deyi ekki.

Við Íslendingar stöndum nú frammi fyrir augum alheimsins. Smáir og varnarlausir, en einlægir í trú okkar á lýðræði og fíðsi, eigum við nú að velja eða hafan, velja það að leggja okkar litla

hlut af mörkum til þess að freista þess að firra mannkyni ógn nýrrar styrjaldar, en tryggja eftir lítilli getu sigur frelsis og mannhelgis, ef til átaka kemur, - velja þetta eða hafna því.

Svarið getur aldrei orðið nema eitt, einfaldlega af því, að okkur skortir frambærileg rök fyrir því að synja því tilboði, sem okkur hefur verið gert, Við getum ekki, án þess að flekka manndóm okkar, þjóðarmetnað og virðingu játað lýðræði og frelsi hollustu, en sagt þó: Komi til einhverra átaka í veröldinni um þessar okkar helgustu hugsjónir, þá sitjum við hjá - erum algjörlega hlutlausir. Það er áhættuminnst fyrir okkur. En blessaðir berjist þið og Guð gefi ykkur góðan sigur.

Að slíkri þjóð verður hlegið, og það að vonum.

En Íslendingar verða ekki til athlægis. Svar okkar verður já, - eindregið já.

Á Alþingi (útvarpsumræður) 28. marz 1949.
(Mbl. 3000marz 1949).